

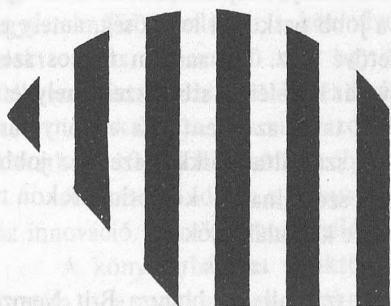
SZEMLE

PUBLIC LIBRARIES

re-appraisal and re-structuring
the contribution of research to
management and adaptation

edited by

Colin Harris and Brian Clifford

rossendale

Public libraries. Re-appraisal and re-structuring. The contribution of research to management and adaptation. Ed. by Colin Harris, Brian Clifford. London, Rossendale, cop. 1985. 140 p.

A közművelődési könyvtárak átértékelése és átszervezése.

A brit könyvtárak helyzetét az utóbbi években döntően két dolog befolyásolta: a gazdasági romlással együtt járó szigorú pénzügyi korlátozások és az új információs technológia térhódítása. Ezek a változások valamennyi könyvtártípusra hatnak, ha némiképp eltérő következményekkel is. A főiskolai könyvtárak példáját követve, a speciális problémák megvitatására, a közművelődési könyvtárak képviselői számára

1984-ben szemináriumot hívtak össze Sheffieldben.

A szeminárium indító előadása felvázolta a jelenlegi könyvtárpolitikai helyzetet, melynek legkényesebb pontja az, hogy a központi kormányzat meg akarja nyírni a helyi közigazgatás hatáskörét. Ez a lépés viszont egyértelműen az anyagi erőforrások csökkentését, a könyvtári szolgáltatások visszafejlesztését eredményezné. Ahol érvényesül a munkáspárti befolyás, ott gyakorta eredményesen veszik fel a harcot e tendencia ellen, a konzervatív irányzat azonban a helyi autonómia megőrzéséért folytatott küzdelmet nem köti össze a költségvetés megtartásának követelésével. Max Broome (Megyei Könyvtár, Hertfordshire) szerint a könyvtárosok legfőbb feladata az adott helyzetben az, hogy szervezeteiken keresztül minél erősebb befolyást gyakoroljanak a központi kulturális kormányzatra a rendelkezésre álló pénzeszközök felhasználásában. Ugyanakkor olyan felmérésekre is szükség van, amelyek realisabb képet rajzolnak a tényleges társadalmi igényekről és azok anyagi szükségleteiről, annak érdekében, hogy a döntéshozók minél pontosabb adatokra támaszkodhassanak.

Most, amikor a hatékonyság növelése különösen előtérbe kerül, a szolgáltatások esetleges szűkítése közepette a könyvtárvezetés legfőbb feladata a munkatársak mozgósítása az együttgondolkodásra, az innovációs készség fokozására. A személyzet megbecsülése, a jó munkahelyi légkör kialakítása, fenntartása hatékony munkatevékenységet eredményez.

A szeminárium előadásai és az előadásokat követő viták három témakörben folytak: a könyvtár és környezete; a belső könyvtári környezet és a könyvtárak használói. Vegyük sorra ezeket!

A könyvtár és környezete

Előadás hangzott el egy sokakat érintő és az anyagiakkal szorosan összefüggő témáról, a könyvtár hatókörzetén kívüli használók jelentkezéséről (A költségvetés a közgazgatási egység lakosság számát veszi alapul.)

Elsősorban a nagy referenzs könyvtárak forgalma nőtt meg az utóbbi időben a távolabbról érkező olvasókkal, valamint a levél és telefon útján kért szolgáltatások nagyobb számával. A növekedés mértékéről nincsenek adatok, mert korábban ezt nem vizsgálták, de a tapasztalat és a jelenlegi mérések azt bizonyítják, hogy több tényező hatására az olvasók sok esetben nem a lakóhelyükhöz közeli könyvtárat keresik fel kéréseikkel. Ebben a helyi források szűkös voltán, esetleg az olvasók hiányos tájékoztatásán kívül olyan gyakorlati szempontok is szerepet játszanak, mint a jobb parkolási lehetőség, amely egy távolabbi intézményt esetleg jobban megközelíthetővé tesz. Ugyanilyen fontos szemponttá válhat, hogy van-e bevásárló központ a könyvtár közelében stb. Ezzel a helyzettel valószínűleg még sokáig számolni kell. A megoldást talán az jelenti, ha a könyvtárak rendszeresen tájékozódnak a használók igényeiről és szolgáltatásaikkal ezekhez jobban igazodnak. Mivel a vizsgálatok számszerű adatokkal is szolgálnak – körzethatárokon túli olvasók igényeiről, – a költségek tervezésénél ezek előre kalkulálhatók.

Bob *Atkins* (Városi Könyvtár, Sheffield) arról számolt be, hogy a Brit Nemzeti Könyvtár Kutatási és Fejlesztési osztálya (BLRD) megbízta a vállalatok összehasonlító vizsgálatát végző központot, a Centre for Inter-firm Comparisont (CIFIC) könyvtári felmérések végzésével. A vizsgálatok lehetővé tették, hogy a könyvtárak összehasonlítsák eredményeiket egymással. A vizsgálatok legfőbb tanulsága az volt, hogy a vezetésnek az eddigieknél lényegesen több információval kell ellátnia a könyvtárak munkatársait.

Bob *Usherwood*, a sheffieldi egyetem könyvtári tanszékének munkatársa arra hi vatkozott, hogy a kulturális ügyekkel foglalkozó miniszter legutóbbi parlamenti beszédében a magánvállalkozás térnyerését támogatta a könyvtárak információs tevékenységében. A konferencián jelen lévő szakemberek azonban a piaci szellem eluralkodásától féltik a könyvtárakat, és aggodalmuknak adtak hangot, hogy a nagyobb haszon érdekében rosszbodhatnak a munkakörülmények, illetve a szakmai munka feltételei és féltő, hogy elveszne a demokratikus ellenőrzés lehetősége.

A magánvállalkozásnál az információ egyenletes elosztása nem lehet döntő szempont, s az is elképzelhető, hogy a vidéki könyvtárak hátrányosabb helyzetbe kerülnek. Ugyanakkor a vitában az is hangsúlyt nyert, hogy a magánvállalkozásnak helye van a könyvtári-információs területen is, sőt bizonyos szolgáltatások nélküle meg sem való sulhatnának.

A könyvtár belső környezete

A belső könyvtári környezet változásait az új technológiák, innovációs törekvések idézik elő.

Chris *Batt* helyettes könyvtárigazgató az új technológia térnyeréséről beszélt. Elmondta, hogy a könyvtárak mintegy 2/3-a már korábban gépesítette a kölcsönzési rendszerét, és az állomány ellenőrzését.

A miniszámítógépek segítségével azonban egyéb, érdemi tevékenységre is ki lehetett terjeszteni az automatizálást (mint például a könyvvendelés vagy a katalógusszerkesztés). Újabb, hivatali munkát segítő gépek is beléptek, pl. a pénzügyi szervezés megoldására.

Az utóbbi három év nagy előrelépése, hogy az ílymódon nyert adatok gyorsan elemezhetőek. A használatról adekvát információk állnak rendelkezésre, amelyek használhatóak a könyvtárak szélesebb körében.

Az információellátásban a könyvtárak igyekeznek az új kommunikációs technológiát alkalmazni, szinte elsőként kapcsolódtak be a posta Prestel szolgáltatásába. Természetesen az új szolgáltatások új igénybevevő csoportokat is vonzanak a könyvtárba.

A gépesítés mindig felveti azt a kérdést, vajon a számítógép megjelenése nem jár-e együtt a szakképzett könyvtárosok számának csökkenésével. A válasz még hosszú időre egyértelműen nemleges: a közművelődési könyvtár a tudomány tárháza, amelyben az elektronikus információ csak egy tényező. Ugyanakkor azonban az elektronikus úton felhasználható publikációk kiadásának növekedése a könnyen hozzáférhető források körét redukálhatja. Miután bizonytalanok az előrejelzések, a kutatás feladata, hogy a következő 10 év kilátásairól próbáljon tájékozódni.

A recesszió idején a könyvtári munka színvonalának megőrzéséhez elengedhetetlen az innováció. Ennek számos példája hangzott el a manchesteri könyvtár tevékenységéből.

A könyvtárhálózat strukturális átszervezése – a 26 kerületi könyvtár 4 körzetre osztása – a munkatársak tevékenységi körében hozott döntő változásokat. Teamekben dolgoznak a szakképzett könyvtárosok és – egymással alá-fölérendeltségi viszonyban – az adminisztratív dolgozók.

Csak néhány alapelvet rögzítettek, azon túl az egyes körzetekben a munka megszervezése egyénileg alakítható és eltér a hagyományos munkaköröktől (gyermekkönyvtáros, olvasószolgálatos stb.). Új szolgáltatások bevezetésére is sor került, például a szoftverek-kölcsönzésére. A vakok és gyengénlátók számára olvasógépet szereztek be, amellyel e súlyos hátrányokkal küzdő rétegnek a központi könyvtár szinte valamennyi nyomtatott dokumentumát hozzáférhetővé teszik.

A könyvvállomány optimális használatát ismertető elemzés leginkább vitatott pontja az volt, hogy a kihasználtságot mérve csak a lakosság 20–30%-ának érdeklődéséről kapunk képet.

A könyvtár és használói

Az igényvizsgálatok egy csoportjánál marketing technikát alkalmaztak. A szeminárium résztvevői nehezményezték, hogy az ilyen módszer kevés minőségi eredményt hoz, s bár a statisztikai elemzések hasznosak, nem elegendők. Ugyanakkor olyan vélemény is kialakult, hogy a szolgáltatások jó színvonalú értékelése annyiba kerül, mint maguk a szolgáltatások.

A már említett gazdasági megszorítások sürgősen szükségessé teszik a közszolgáltatások friss szemmel történő számbavételét, szükség esetén átértékelését vagy átstrukturálását. A célkitűzésekre, költségekre vonatkozó alapkérdéseket ismételten fel kell vetni, hogy tisztázódjon, milyen szolgáltatásokat tudunk nyújtani közpénzen.

A viták gyakran keltették azt a benyomást – amint az az összefoglalóban is elhangzott –, hogy a könyvtárosok egy része idegenkedik a kutatásoktól, sokan nem ismerik fel, hogy a tapasztalat nem elegendő, a vizsgálati eredmények olyan következtetésre vezethetnek, amelyekre a gyakorlati szakember nem juthat.

Bár a brit könyvtárakban nagy hagyománya van a statisztikák gyűjtésének, azonban ezek inkább a források mérésére szolgálnak és kevésbé a teljesítményre.

Már 1935-ben elhangzott egy konferencián annak az igénye, hogy minden folyamatnak meg kell állapítani a költségét és az értékét. Ugyanakkor foglalkoztak a közművelődési könyvtárak funkciójának újrafogalmazásával is, amint látjuk a problémák nagyon hasonlóak a maiakhoz.

A szeminárium két kulcsszava a *takarékosság* és a *megújulás* volt. Mindkettőről élénk viták folytak, fontos gondolatok születtek. Tanulásgként elhangzott, hogy nem szabad a korábbi, jobb gazdasági körülmények közötti állapothoz viszonyítani a könyvtárak mai helyzetét és ezt rendellenesnek tekinteni. El kell határozni a tennivalókat, keresni kell a cselekvés „hogyanját” és meg kell találni a szükséges forrásokat.

Vannak még felhasználható belső források is, például a hatékonyság fokozása. A külső források között említhető a különböző társadalmi, állami szervezetek, testületek támogatásának elnyerése. Bár ezzel a lehetőséggel óvatosan kell bánni, mert ha a támogatást megszüntetik, féltő, hogy az erre épített szolgálat fenntartása kétségessé válik. A közművelődési könyvtárosok elég keveset tudnak a könyvtárpolitikai, könyvtári célokról, nem ismerik eléggé a használók igényeit sem. A közművelődési könyvtárosok hozzáállásában, szakmai felkészültségében is megújulásra van szükség, ahhoz, hogy a jelenleg is nagy forgalmat lebonyolító közművelődési könyvtárak jobban igazodjanak a megváltozott körülményekhez.

GÁL NÉ BALLAGI Ágnes